

Мисишин А. В
аспірантка кафедри
цивільного права та процесу
юридичного факультету
ЛНУ ім. І. Франка

"Цифрова реформа як спосіб прискорення визнання та виконання міжнародних судових рішень в Україні"

Доповідь присвячена аналізу проблемних питань, які стосуються затримки визнання та виконання рішень міжнародних юрисдикційних органів та технологічних рішень у цій галузі. Зокрема, проведений аналіз використання нових цифрових рішень у міжнародних судах та впровадження такої практики в Україні.

На сьогодні в Україні проводяться амбітні реформи з диджиталізації. Одним із ключових положень нового Порядку Парламентської реформи є інтеграція у глобальну інноваційну екосистему. Кабінет Міністрів України прийняв Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердив план заходів щодо її реалізації. Однією з цілей реформи є здійснення інноваційної трансформації судової системи в Україні для досягнення кращої прозорості, підзвітності, відкритості та ефективності судового сектору.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вважається одним із ключових елементів для значного вдосконалення здійснення правосуддя. Впровадження новітніх технологій в судовій системі скоротить затримки розгляду судових справ та прийняття рішень, підвищить економічність та ефективність суду, а також покращить довіру до системи правосуддя.

У сучасному світі диджиталізація та штучний інтелект – це виклик і новий шлях до трансформації юридичної професії. Використання цифрових платформ надає нові можливості у вирішенні судових спорів.

Згідно дослідження, проведеного Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ), такі країни як Фінляндія, Австрія, Великобританія та Естонія вже давно впроваджують інноваційні рішення на досить високому рівні. Україна, на жаль, займає низьку позицію із впровадження інновацій в судах, що у свою чергу призводить до низки проблем та робить судову систему менш ефективною.

В умовах процесу євроінтеграції та розширення українського бізнесу за межі території нашої держави все частіше виникає необхідність у визнанні та виконанні рішень іноземних судів на території України. В українській судовій системі практика показує, що через тривалий процес перегляду всіх паперових матеріалів та робочих навантажень, судді часто затримують процес визнання та виконання арбітражних рішень. Більшість причин пов'язані саме з питаннями технічного характеру. Беручи до уваги досвід іноземних держав, ми вважаємо, що інноваційні рішення можуть покращити ефективність українського суду у даному питанні.

Саме ж питання виконання рішень іноземних судів в Україні регулюється розділом IX Цивільного процесуального кодексу України (ЦПКУ).

Стаття 462 ЦПК України визначає, що рішення іноземного суду визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності.

Вказана процедура передбачає подання за місцем знаходження (проживання) боржника чи його майна в суд загальної юрисдикції

клопотання про визнання та примусове виконання рішення іноземного суду.

Даний порядок передбачено ст. 465 Цивільного процесуального кодексу України якою зазначено, що клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду подається до суду безпосередньо стягувачем (його представником) або відповідно до міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, іншою особою (її представником).

Можна зауважити, що суд, встановивши, що клопотання і документи, що додаються до нього, не оформлено відповідно до вимог, передбачених ЦПК України, або до клопотання не додано всі перелічені документи, залишає його без розгляду та повертає клопотання разом з документами, що додано до нього, особі, що його подала.

Цікавим у цьому контексті є те, що ЦПК України не встановлює жодних строків для прийняття судом рішення щодо залишення клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення. Недостатньо визначеним залишається і питання щодо етапу, на якому приймається таке рішення: до повідомлення боржника про надходження клопотання чи після.

Ситуація ускладнюється тим, що законодавством не передбачено винесення ухвали про відкриття провадження у цій категорії справ. Так, ст. 467 ЦПК України визначено, що суд письмово лише повідомляє боржника про надходження клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення і пропонує надати заперечення протягом одного місяця. Після отримання заперечень від боржника чи спливу строків для подання заперечення, суд постановляє ухвалу, в якій визначає час і місце судового розгляду клопотання, про що сторони повідомляються письмово не пізніше ніж за десять днів до його розгляду. До того ж,

жодних обмежень щодо строків для призначення розгляду справи законодавством не передбачено.

Вищезазначене зумовлює виникнення низки проблем, зокрема:

- суди, враховуючи обмежене фінансування, лише формально виконують вимоги процесуального законодавства, повідомляючи про факт подання клопотання про примусове виконання, не надсилаючи боржнику копії такого клопотання з додатками, які зазвичай з урахуванням іноземної складової є досить об'ємними. За таких обставин для подання до суду обґрунтованого заперечення боржнику необхідно спочатку звернутись до суду з клопотанням про ознайомлення з матеріалами справи;

- суди зловживають строками перевірки клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення на відповідність вимогам законодавства та призначення справи до розгляду.

Вказане на практиці негативно впливає на можливість швидкого розгляду справи: стягувач, наприклад, може протягом місяця очікувати перевірки правильності оформлення чи комплектації його клопотання судом і врешті-решт останній, встановивши певні недоліки, поверне документ заявнику без розгляду. Тобто в такому разі повторне подання клопотання про примусове виконання можливе лише після спливу значного періоду часу з моменту первинного звернення до суду.

Всі ці питання можуть вирішуватися автоматизованою системою, яка значно спростить та пришвидшить роботу суду.

Беручи до уваги досвід іноземних держав варто приділити увагу впровадженню штучного інтелекту в судовій системі. Штучний інтелект – це унікальний продукт технічного прогресу, що дає змогу машинам вчитися, використовуючи людський і власний досвід, пристосовуватися до нових умов в рамках свого застосування, виконувати різнопланові завдання, які тривалий час були під силу

лише людині, прогнозувати події й оптимізувати ресурси різного характеру.

Досвід таких країн як Естонія та Англія показує, що штучний інтелект може своєчасно перевіряти арбітражне рішення та максимально збільшити його шанси на визнання та примусове виконання. Наприклад, переконатися, що арбітражний суд дотримався виконання процедури, необхідної для винесення рішення, перевірити чи особа, яка подала клопотання про визнання та виконання рішення арбітражного суду дотрималася процедури та подала всі документи які передбачені законом для прийняття такого клопотання судом.

Штучний інтелект також може констатувати, що суд відповів на кожне питання, порушене сторонами у своїх клопотаннях, допомогти арбітрам оцінити відповідність рішення щодо загальнообов'язкових правил та публічного порядку місця арбітражу чи потенційних місць виконання рішення.

Нью-Йоркська конвенція зобов'язує сторін договору визнати та виконати міжнародне арбітражне рішення, винесене в іноземній державі, за умови, що це відповідає умовам, викладеним у статтях I - V Нью-Йоркської Конвенції, які стосуються питань, включаючи (1) діючі та виконувані арбітражні угоди; (2) спори; (3) арбітражність; та (4) причини, на які відповідач може посилатися для відмови у визнанні та примусовому виконанні.

Саме примусове виконання рішення є завершенням арбітражного провадження. Сторона яка виграла має обґрунтовані сподівання, що арбітражне рішення буде виконане негайно, адже чим довше розглядається справа, тим витратнішою вона є.

Так, інноваційним нововведенням є розробка системи для підтримки винесення вироків та рішень. Ці системи повинні сприяти покращенню

якості та своєчасності судових рішень, а також допомагати суддям виносити рішення у розумні строки.

Одним з найуспішніших прикладів є Інформаційна судова система Вищого суду справедливості Шотландії.

Система використовує комп'ютерну технологію, щоб забезпечити швидкий і простий доступ до вироків, рішень та іншої інформації про минулі рішення чи вирoki суду у «подібних» справах.

Виконуючи положення Угоди про Асоціацію з ЄС, Україні необхідно запозичити кращі практики судових реформ європейських країн. Так, одним із пріоритетів судової реформи в Україні, визначених Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, є поетапне запровадження інструментів "електронного правосуддя".

Новелою цифрової реформи та нових редакційних кодексів прийнятих у 2017 році стало створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у 2019 році, яка на даному етапі перебуває у тестовому режимі.

Варто зазначити, що створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи зобов'язує вносити судом всіх процесуальних документів в дану систему. Так само регламентується право учасників процесу зареєструвати в Єдиній системі свої офіційні електронні адреси, для подачі і отримання від суду всіх процесуальних документів, в тому числі позовних заяв і судових рішень. Використання Єдиної системи здійснюється за допомогою електронних цифрових підписів, а розгляд справи в суді відбувається за матеріалами справи в електронній формі.

Дана система допоможе зробити крок до технологічного прогресу, а також мінімізувати й оптимізувати роботу учасників процесу та суду. До моменту ухвалення Положення про Єдину судову інформаційно-

телекомунікаційну систему діють «Перехідні положення» процесуальних кодексів, якими повинні керуватись учасники провадження.

Процесуальні кодекси та Положення про ЄСІТС містять чіткий перелік учасників провадження, які в обов'язковому порядку повинні зареєструвати свої офіційні електронні адреси. До таких суб'єктів належать: адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів.

Створення офіційної електронної адреси дає певні можливості, однак тягне за собою й обмеження. Так, особа може мати виключно одну офіційно зареєстровану електронну адресу. Можливість її видалення положенням не передбачена. Отже, при зверненні до суду особи повинні зазначити відомі їм офіційні електронні адреси учасників провадження.

Реєстрація офіційної електронної адреси надасть змогу користуватися підсистемою ЄСІТС — «Електронним судом». За допомогою електронного кабінету та електронного цифрового підпису можна подавати позовні заяви, інші процесуальні документи та докази в електронній формі, ознайомлюватися з матеріалами справи, отримувати судові рішення, повістки та повідомлення про виклик, а також інші процесуальні документи від суду та інших учасників провадження.

Разом з тим за наявності офіційної електронної адреси суд направляє такій особі повідомлення про виклик, процесуальні документи виключно в електронній формі. Документи вважаються врученими з дня зазначення в матеріалах справи інформації про їх доставлення в «е-кабінет» користувача.

Це у свою чергу уможливить своєчасне отримання всіх документів у справі. Завдяки даній системі учасники провадження не зможуть затягувати розгляд справи, навмисно не отримуючи кореспонденції від суду.

Подавати процесуальні документи можна як в електронній, так і паперовій формі, незалежно від реєстрації «е-кабінету». Причому, надсилаючи до суду документи в електронній формі, учасник справи не надає докази їх направлення іншим учасникам.

Однак відповідно до п.18 проекту положення, якщо учасник подав первинні процесуальні документи в електронній формі, то наступні (вторинні) документи та докази він подає виключно в такому ж вигляді. Таким чином, право на подання процесуальних документів у паперовій формі в певних випадках стає обмеженим.

Запровадження ЄСПС передбачає пріоритет документів у електронній формі над паперовою. Так, судовий розгляд проводиться за матеріалами справи в електронній формі. На суд покладається обов'язок протягом 3-х днів з дня надходження документів у паперовій формі перевести їх в електронну та долучити до матеріалів справи.

Всі види судових рішень будуть виготовлятися в електронній формі й завірятимуться електронними цифровими підписами суддів. Обов'язок щодо своєчасного надсилання судового рішення або окремої думки до Єдиного державного реєстру судових рішень покладається на суддю-доповідача у справі або суддю, який ухвалив таке судове рішення.

Ми вважаємо, що Єдина судова інформаційно телекомунікаційна система зможе покращити функціонування суду, спростити подання та перегляд документів що стосуються визнання та виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, повідомляти сторін про прийняття клопотань та про правильність оформлення документів та їх комплекції.

Висновок. В період Євроінтеграції та гармонізації законодавства України з правом ЄС питання впровадження у судову систему технологічних рішень є досить актуальним. Цифрові інновації сприятимуть оперативній ефективності, координації, доступності та швидкості роботи суду. Однак, це питання все ще потребує комплексного

підходу, у зв'язку із чим доцільним є внесення відповідних змін до нормативних актів задля ефективного виконання судами їх функцій.